

اندیشه‌های نوین تربیتی

دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی

دانشگاه الزهراء^س

تاریخ دریافت: ۸۸/۲/۲۳

تاریخ بررسی: ۸۸/۳/۵

دوره ۶، شماره ۳

پاییز ۱۳۸۹

صص ۴۵-۶۶

تاریخ پذیرش: ۸۹/۸/۲۱

رابطه ابعاد الگومای ارتباطات ادراک شده در خانواده و جهت‌گیری مذهبی در دانشجویان

مریم کورش‌نیا*

محمدزیدی**

مسعود حسین‌چاری***

چکیده

هدف از این مطالعه بررسی روابط موجود بین ابعاد الگوهای ارتباطات ادراک شده در خانواده (جهت‌گیری گفت و شنود و جهت‌گیری هم‌نوایی) و جهت‌گیری‌های مذهبی (جهت‌گیری مذهبی همانندسازی شده و جهت‌گیری مذهبی درون‌فکنی شده) دانشجویان بود. در این مطالعه، ۱۷۲ دانشجو که با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای تصادفی چندمرحله‌ای از میان دانشجویان دانشگاه آزاد واحد مرودشت انتخاب شده بودند، ابزار تجدید نظر شده الگوهای ارتباطات خانواده و پرسشنامه خودگردانی مذهبی را تکمیل کردند. نتایج تحلیل رگرسیون چندگانه حاکی از آن بود که جهت‌گیری گفت و شنود خانواده پیش‌بینی‌کننده مثبت جهت‌گیری مذهبی همانندسازی شده است، اما پیش‌بینی‌کننده معناداری برای جهت‌گیری مذهبی درون‌فکنی شده نیست. جهت‌گیری هم‌نوایی خانواده به طور مثبت جهت‌گیری مذهبی همانندسازی شده و جهت‌گیری مذهبی درون‌فکنی شده را پیش‌بینی می‌کند و قدرت پیش‌بینی‌کنندگی آن درباره جهت‌گیری درون‌فکنی شده بیشتر است.

کلیدواژه‌ها:

الگوهای ارتباطات خانواده، جهت‌گیری گفت و شنود، جهت‌گیری هم‌نوایی، جهت‌گیری مذهبی همانندسازی شده و جهت‌گیری مذهبی درون‌فکنی شده.

* نویسنده مسئول: دانشجوی دکتری روان‌شناسی تربیتی دانشگاه شیراز

M-koroshnia@rose.shirazu.ac.ir

** دانشیار بخش مبانی تعلیم و تربیت، دانشگاه شیراز

*** استادیار بخش روان‌شناسی تربیتی، دانشگاه شیراز

مقدمه و بیان مسئله

به‌رغم بعضی از تلاش‌های انجام شده در زمینه روانشناسی مذهب یا دین^۱ پژوهش‌های اندکی به ارتباط نوع دین‌داری^۲ و خانواده توجه کرده است. در این مطالعه ابعاد الگوهای ارتباطات خانواده^۳ و نوع دین‌داری افراد بررسی شده است. ارائه تعریفی از مذهب یا دین که همگان درباره آن توافق داشته باشند، بسیار دشوار است. شاید بتوان گفت دین‌داری اعتقاد به وجودی متعالی است که وعده فرارسیدن زندگی پس از مرگ را می‌دهد و به ما فرمان می‌دهد در این دنیا به شیوه‌ای اخلاقی رفتار کنیم (گیدنز^۴، ۱۹۸۹). به علل اعتقادات، باورها و رفتارهای مذهبی افراد «انگیزه مذهبی»^۵ و گاه «جهت‌گیری مذهبی»^۶ گفته می‌شود. ریچارد رایان^۷ (دسی^۸ و رایان، ۱۹۸۵) با نگاه به مذهب از دید فرایند درونی‌شدن^۹ آن دو نوع جهت‌گیری مذهبی را مطرح کرده است. به طور کلی، فرایند درونی‌شدن فرایندی است که از طریق آن افراد دلایل بیرونی هدایت‌کننده رفتارهای خود را به دلایل درونی تبدیل می‌کنند. رایان بر اساس سطح درونی‌سازی دو نوع درونی‌شدن مذهبی^{۱۰} شامل درونی‌شدن از نوع همانندسازی^{۱۱} و درونی‌شدن از نوع درون‌فکنی^{۱۲} را معرفی کرده است (استراهان^{۱۳}، ۱۹۹۶).

درونی‌شدن از نوع همانندسازی، درونی‌شدنی است که در آن باورها و عقاید مذهبی طوری جذب خویشتن^{۱۴} فرد می‌شود که پس از آن ارزشهای مذهبی به صورتی برخاسته از اراده خود فرد تجربه می‌شوند. حاصل این نوع درونی‌شدن جهت‌گیری مذهبی همانندسازی شده^{۱۵} است. رفتارهای مذهبی مبنی بر این نوع جهت‌گیری بر اساس ارزشها و

1. religion psychology
2. religiosity
3. family communication patterns
4. Giddens
5. religious motivation
6. religious orientation
7. Richard Ryan
8. Deci
9. internalization
10. religious internalization
11. identificattion
12. introjection
13. Strohan
14. self
15. identified

اهداف فردی درونی شده‌ای انجام می‌شوند که با خویشتن فرد عجین شده‌اند. در مقابل، درونی شدن از نوع درون‌فکنی، درونی شدن ناقص و ناتمام باورها و عقاید مذهبی است. حاصل این نوع درونی شدن، جهت‌گیری مذهبی درون‌فکنی شده^۱ است. اعمال مذهبی مبنی بر این نوع جهت‌گیری به این دلیل صورت می‌گیرند که انجام دادن آنها تأیید شدن فرد از جانب خود یا دیگران را باعث می‌شود. فرد در انجام دادن این اعمال احساس نوعی «باید» و «الزام» می‌کند. طوری که اگر آنها را انجام ندهد در خود احساس اضطراب یا احساس گناه می‌کند و عزت‌نفس^۲ او با تهدید مواجه می‌شود. در نتیجه، جهت‌گیری مذهبی درون‌فکنی شده همواره با حالتی از فشار و تعارض درونی همراه است.

در مجموع، جهت‌گیری درون‌فکنی شده حالت کنترل درونی است که در آن وابستگی‌های عاطفی و عزت‌نفس، فرد را به پیروی از مجموعه مشخصی از قوانین وادار می‌کنند. در حالی که در جهت‌گیری همانندسازی شده، به دلیل درونی شدن کامل عقاید مذهبی، فرد با میل و اراده خود اعمال مذهبی را انجام می‌دهد. جهت‌گیری درون‌فکنی شده ممکن است پیشروی فرد در مسیر درونی شدن کامل ارزشهای مذهبی را بازدارد کند. در حالی که جهت‌گیری همانندسازی شده ممکن است درونی شدن ارزشهای مذهبی را ارتقا دهد (دسی و رایان، ۱۹۸۵، رایان و همکاران، ۱۹۹۳؛ استراهان، ۱۹۹۶).

پژوهش‌های چندی حاکی از آن است که جهت‌گیری مذهبی همانندسازی شده پیامدهای مثبت سازگارانه و جهت‌گیری مذهبی درون‌فکنی شده پیامدهای منفی ناسازگارانه‌ای را به دنبال دارد. به طور مثال، در زمینه سلامت روان مطالعات نشان داده‌اند که جهت‌گیری همانندسازی شده با عزت‌نفس، یکپارچگی هویت^۳ و سازگاری روانی رابطه مثبت و با اضطراب رابطه منفی دارد. این در حالی است که جهت‌گیری درون‌فکنی شده با عزت‌نفس رابطه منفی و با هویت منسجم و یکپارچه، احساس تعارض، فشار روانی، اضطراب و افسردگی رابطه مثبت دارد (رایان، ۱۹۸۲؛ رایان و گنل^۴، ۱۹۸۹؛ دسی و رایان، ۱۹۸۵، ۱۹۹۱،

-
1. introjected
 2. self-esteem
 3. identity integration
 4. Connel

رایان و همکاران، ۱۹۹۳؛ رایان، ۱۹۹۱، ۱۹۹۳، ۱۹۹۳). رایان و همکاران (۱۹۹۳) نیز دریافته‌اند، که نسبت به جهت‌گیری درون‌فکنی‌شده، جهت‌گیری همانندسازی‌شده با سطوح بالاتری از خودشکوفایی^۱ و عزت‌نفس و سطوح پایین‌تری از افسردگی و اضطراب رابطه دارد.

با توجه به ارتباط جهت‌گیری همانندسازی‌شده با پیامدهای مثبت روانشناختی و جهت‌گیری درون‌فکنی‌شده با پیامدهای منفی روانشناختی لازم است پیشایندها و عوامل مؤثر در شکل‌گیری این دو جهت‌گیری را شناخت. این در حالی است که در ایران پژوهش‌های مرتبط با جهت‌گیری‌های مذهبی به طور عمده بر پیامدهای این جهت‌گیری‌ها متمرکز بوده‌اند و در زمینه بررسی پیشایندهایی، همچون متغیرهای خانوادگی، که انواع مختلف جهت‌گیری‌های مذهبی را شکل می‌دهند، مطالعات محدودی انجام شده است. تا آنجا که دانش پژوهشگران این مطالعه اجازه می‌دهد، یافته‌های مربوط به تأثیر متغیرهای خانوادگی بر نوع جهت‌گیری مذهبی فرزندان به یافته‌های پژوهش‌های خوانین‌زاده سریزدی و همکاران (۱۳۸۴) و تقی‌یاره و همکاران (۱۳۸۴) محدود است که در آنها ارتباط بین سبک دلبستگی فرد به مادر خود و نوع دلبستگی او به خداوند بررسی شده است. به این دلیل، با توجه به محدود بودن یافته‌های پژوهش‌های موجود در این زمینه، مطالعه حاضر درصدد آن برآمد تا رابطه بین ابعاد الگوهای ارتباطات خانواده و نوع جهت‌گیری مذهبی فرزندان را بررسی کند.

مطالعات انجام شده در زمینه روانشناسی مذهبی حاکی از آن است که جهت‌گیری‌های مذهبی افراد و روابط میان‌فردی آنها با یکدیگر ارتباط دارد (بتسون^۲ و همکاران، ۱۹۹۳؛ استراهان، ۱۹۹۶). خانواده اولین و مهمترین بافتی است که روابط میان‌فردی در آن شکل می‌گیرد. همواره به خانواده به عنوان جالب‌ترین و مهمترین سیستم انسانی توجه شده است. واتزلوویک^۳ و همکاران (۱۹۶۷) خانواده را سیستمی قانونگذار تعریف می‌کنند که اعضاء آن دائماً در حال تعریف و تعریف مجدد ماهیت روابط^۴ خود بر مبنای الگوی ارتباطات^۵ خود هستند. الگوی ارتباطات خانواده یا شیوه بیان افکار و احساسات اعضاء آن از خانواده‌ای به

1. self-actualization
2. Batson
3. Watzlawick
4. relationships
5. communications

خانواده‌ای دیگر متفاوت است. شناخت این الگوها به شناخت بعضی از جنبه‌های عملکرد خانواده کمک می‌کند. در واقع، شناخت انواع مختلف الگوها و سبک‌های ارتباطات خانوادگی علاوه بر توصیف، به پیش‌بینی و توضیح عملکرد خانواده و توصیه‌ها و تجویزهای مربوط به آن هم کمک می‌کند.

محققان سعی دارند تا الگوهای ارتباطات خانوادگی را شناخته و آنها را طبقه‌بندی کنند. فیتزپاتریک و ریچی^۱ (۱۹۹۴؛ ریچی و فیتزپاتریک، ۱۹۹۰، فیتزپاتریک، ۲۰۰۴) با مفهوم‌سازی و نقادی نظریه مک‌لئود و چفی^۲ (۱۹۷۲، کوئرر^۳ و فیتزپاتریک، ۲۰۰۲) دو بعد زیربنایی جهت‌گیری گفت و شنود^۴ و جهت‌گیری هم‌نوایی^۵ را در الگوهای ارتباطات خانوادگی شناسایی کرده‌اند. آنها جهت‌گیری گفت و شنود را «میزانی که خانواده‌ها شرایطی را فراهم می‌آورند که در آن همه اعضای خانواده تشویق به شرکت آزادانه و راحت در تعامل، بحث و تبادل نظر درباره طیف وسیعی از موضوعات شوند» تعریف کرده‌اند (کوئرر و فیتزپاتریک، ۱۹۹۷، ص. ۶۰). جهت‌گیری هم‌نوایی در این نظریه عبارت است از «میزانی که خانواده‌ها شرایط همسان بودن نگرش‌ها، ارزش‌ها و عقاید را مورد تأکید قرار می‌دهند» (کوئرر و فیتزپاتریک، ۱۹۹۷، ص. ۶۰). ترکیب این دو بعد، چهار الگوی ارتباطات خانواده را شکل می‌دهد (کوئرر و فیتزپاتریک، ۱۹۹۷، ۲۰۰۲). هر الگو، نوع خاصی از خانواده‌ها را توصیف می‌کند. این چهار نوع الگو یا چهار نوع خانواده از ترکیب وضعیت‌های زیاد یا کم در پیوستارهای دو بعد جهت‌گیری گفت و شنود و جهت‌گیری هم‌نوایی حاصل می‌شوند و عبارتند از: خانواده توافق‌کننده^۶، خانواده کثرت‌گرا^۷، خانواده حفظ‌کننده^۸ و خانواده به حال خود واگذار^۹ (شکل ۱).

1. Fitzpatrick & Ritchie
2. McLeod & Chaffee
3. Koerner
4. conversation orientation
5. conformity orientation
6. consensual
7. pluralistic
8. protective
9. laissez-faire

	کم	جهت‌گیری گفت و شنود	زیاد	
جهت‌گیری هم‌نوایی	زیاد	حفظ‌کننده	توافق‌کننده	
	کم	به‌حال‌خود‌واگذارنده	کثرت‌گرا	

شکل ۱: انواع چهارگانه الگوهای ارتباطات خانواده

«خانواده‌های توافق‌کننده» در هر دو بعد جهت‌گیری گفت و شنود و هم‌نوایی نمره زیادی می‌گیرند. آنها سعی دارند حتی در زمان بیان شدن نظرات متفاوت یکدیگر را تشویق می‌کنند، تأکید زیادی بر توافق و موافقت با هم دارند.

«خانواده‌های کثرت‌گرا» در جهت‌گیری گفت و شنود نمره زیاد و در جهت‌گیری هم‌نوایی نمره کم می‌گیرند. ویژگی این خانواده‌ها ارتباطات باز، آزاد و راحت، تکثر آراء و عقاید و از نظر عاطفی حمایت‌کننده بودن است.

«خانواده‌های حفظ‌کننده» در جهت‌گیری گفت و شنود نمره کم و در جهت‌گیری هم‌نوایی نمره زیاد می‌گیرند. این خانواده‌ها با تأکید زیاد بر هم‌نوایی با والدین و اطاعت از آنها شناخته می‌شوند. والدین در این خانواده‌ها سعی دارند هنجارهای خانواده را حفظ کنند.

«خانواده‌های به حال خود واگذارنده» در هر دو جهت‌گیری گفت و شنود و هم‌نوایی نمره کمی می‌گیرند. این نوع خانواده‌ها تعامل والد-فرزندی اندکی دارند و تقریباً فرزندان را به حال خود رها کرده‌اند.

تنها خانواده‌هایی که نمره آنها در منتهی‌الیه دو بعد جهت‌گیری گفت و شنود و جهت‌گیری هم‌نوایی قرار می‌گیرند، دقیقاً منطبق با یکی از این چهار نوع خانواده هستند. اکثر خانواده‌ها

رفتارهایی را نشان می‌دهند که با بیش از یکی از این نوع خانواده‌ها ارتباط دارد. موقعیت‌های متفاوتی که خانواده‌ها در طول این دو بعد دارند، می‌تواند در مطالعه نحوه شکل‌گیری نوع خاص جهت‌گیری مذهبی فرد یا شناخت شیوه‌ای مفید باشد که بدان طریق باورهای مذهبی در فرد درونی می‌شوند. چرا که به طور کلی همواره ارتباطات^۱ موجود در بین اعضاء خانواده به عنوان مهمترین جنبه روابط میان فردی و کلیدی برای فهم مکانیسم‌های تحت‌تأثیر روابط خانوادگی قلمداد شده است. به همین دلیل مطالعه حاضر به منظور بررسی رابطه بین ابعاد الگوهای ارتباطات خانواده (جهت‌گیری گفت و شنود و جهت‌گیری همنوایی) و جهت‌گیری‌های مذهبی همانندسازی شده و درون‌فکنی شده فرزندان شکل گرفت. شایان ذکر است که بر اساس اطلاع محققان این مطالعه، پیش از این در ایران پژوهشی در این زمینه انجام نشده است.

در باره رابطه ابعاد الگوهای ارتباطات خانواده (جهت‌گیری گفت و شنود و جهت‌گیری همنوایی) با جهت‌گیری‌های مذهبی همانندسازی شده و درون‌فکنی شده، مطالعه حاضر درصدد پاسخگویی به این سؤال‌ها برآمد:

۱- آیا جهت‌گیری گفت و شنود خانواده جهت‌گیری مذهبی همانندسازی شده فرزندان را

پیش‌بینی می‌کند؟

۲- آیا جهت‌گیری گفت و شنود خانواده جهت‌گیری مذهبی درون‌فکنی شده فرزندان را

پیش‌بینی می‌کند؟

۳- آیا جهت‌گیری همنوایی خانواده جهت‌گیری مذهبی همانندسازی شده فرزندان را

پیش‌بینی می‌کند؟

۴- آیا جهت‌گیری همنوایی خانواده جهت‌گیری مذهبی درون‌فکنی شده فرزندان را

پیش‌بینی می‌کند؟

اولین سؤالی که این پژوهش درصدد پاسخگویی به آن بود این است که آیا جهت‌گیری گفت و شنود خانواده جهت‌گیری مذهبی همانندسازی شده فرزندان را پیش‌بینی می‌کند؟ از ویژگی‌های خانواده‌های متمایل به گفت و شنود زیاد این است که آنها راحت، به طور مکرر و خودانگیخته و بدون تعصب و آزاداندیشانه درباره طیف وسیعی از موضوعات بحث می‌کنند و

وقتی درباره موضوعی گفتگو می‌کنند به جزئیات آن توجه می‌کنند. به همین دلیل، زمانی که پیامی به فرزندان این نوع خانواده‌ها ارائه می‌شود، آنها بیشتر تحت تأثیر کیفیت پیام (یعنی، ساختار آن و کیفیت شواهد حمایت کننده از آن) قرار می‌گیرند تا خود پیام. خانواده‌های دارای جهت‌گیری گفت و شنود زیاد که فرزندان خود را برای رسیدن به تصمیمات و اخذ عقاید شخصی به اندازه کافی توانا می‌دانند، به فرزندان خود و آنچه آنها بیان می‌کنند علاقه نشان داده، از فرزندان خود حمایت می‌کنند. به عبارت دیگر، در این خانواده‌ها حمایت خانوادگی و روابط گرم و عاطفی وجود دارد (فیتزپاتریک، ۲۰۰۴؛ کوثرنر و فیتزپاتریک، ۱۹۹۷، ۲۰۰۲؛ کوثرنر و ماکی، ۲۰۰۴). این در حالی است که روابط خانوادگی همراه با آزاداندیشی و گرمای عاطفی^۱ نیز به نوبه خود با جهت‌گیری مذهبی همانندسازی شده و به طور کلی، آزاداندیشی با دین‌داری و مذهبی بودن پخته و جاافتاده^۲ ارتباط دارد (سارگلو^۳، ۲۰۰۲؛ استراهان، ۱۹۹۶).

یافته‌های دیگر نیز حاکی از آن است که بحث و تبادل نظرهای دو نفره^۴ بین والدین و فرزندان آنها درباره مسائل مذهبی و دلیل آوردن والدین برای ارزشهایی که به آنها پای بند هستند، نسبت به روشهای تربیتی دیگر، با درونی شدن هرچه بیشتر ارزشهای اخلاقی و مذهبی فرزندان ارتباط دارد (فلور و نپ^۵، ۲۰۰۱؛ گروسک و گودنو^۶، ۱۹۹۴، هافمن و سالتزشتاین^۷، ۱۹۶۷).

در نتیجه، فرضیه اول بدین صورت تدوین شد که جهت‌گیری گفت و شنود خانواده‌ها به طور مثبت جهت‌گیری مذهبی همانندسازی فرزندان آنها را پیش‌بینی می‌کند.

دومین سؤالی که این پژوهش درصدد پاسخگویی بدان بود این است که آیا جهت‌گیری گفت و شنود خانواده جهت‌گیری مذهبی درون‌فکنی شده فرزندان را پیش‌بینی می‌کند؟ همان‌طور که پیش از این گفته شد یکی از ویژگیهای افراد دارای جهت‌گیری مذهبی درون‌فکنی شده این است که در انجام دادن کارهای مذهبی احساس نوعی اجبار می‌کنند.

1. emotional warmth
2. mature
3. Saroglou
4. dyadic discussion
5. Flor & Knapp
6. Gruses & Goodnow
7. Haffmen & Saltzstein

طوری که اگر به دلیلی اعمال مذهبی خود را انجام ندهند، احساس گناه می‌کنند. این در حالی است که نتایج مطالعه استراهان (۱۹۹۶) نشان می‌دهد افرادی که رویکردی همراه با احساس گناه نسبت به مذهب دارند، در روابط میان‌فردی خود حمایت و گرمای عاطفی کمتری تجربه می‌کنند. آنچه که در خانواده‌های دارای جهت‌گیری گفت و شنود کم دیده می‌شود. در این نوع خانواده‌ها که اعضاء خانواده تعامل کمتری با یکدیگر دارند، تنها موضوعات محدودی وجود دارد که آنها می‌توانند راحت و آزاد درباره آن بحث کنند و وقتی درباره موضوعی گفتگو می‌کنند به جزئیات آن توجه نمی‌شود. به همین دلیل، زمانی که پیامی به فرزندان این نوع خانواده‌ها ارائه می‌شود آنها قدرت زیادی برای ارزیابی آن ندارند. والدین این خانواده‌ها به تصمیمات و عقاید شخصی فرزندان خود چندان علاقه‌ای نشان نمی‌دهند و از آنها حمایت نمی‌کنند (فیتزپاتریک، ۲۰۰۴؛ کوثرنر و فیتزپاتریک، ۱۹۹۷، ۲۰۰۲؛ کوثرنر و ماکی، ۲۰۰۴). پژوهش‌های دیگری نیز نشان داده است تأیید نکردن فرزندان و دریغ کردن محبت والدین از آنها با درونی‌شدن ارزش‌های اخلاقی سطح بالای فرزندان، رابطه منفی دارد (گروسک و گودنو، ۱۹۹۴، هافمن و سالتراشتاین، ۱۹۶۷).

لذا فرضیه دوم بدین شکل صورت‌بندی شد که جهت‌گیری گفت و شنود خانواده‌ها به طور منفی جهت‌گیری مذهبی درون‌فکنی شده فرزندان را پیش‌بینی می‌کند. دو سؤال دیگر نیز در راستای اجرای مطالعه مطرح بودند. اول اینکه آیا جهت‌گیری هم‌نوایی خانواده جهت‌گیری مذهبی همانندسازی شده فرزندان را پیش‌بینی می‌کند؟ و دوم اینکه آیا جهت‌گیری هم‌نوایی خانواده جهت‌گیری مذهبی درون‌فکنی شده فرزندان را پیش‌بینی می‌کند؟ ویژگی بعد جهت‌گیری هم‌نوایی تأکید خانواده بر همسانی عقاید و نگرش‌هاست. به گونه‌ای که در خانواده‌های دارای جهت‌گیری هم‌نوایی زیاد، تعاملات بر هم‌نوایی و اجتناب از تعارض تکیه دارد. این نوع خانواده‌ها اغلب در آموزش و انتقال قوانین، هنجارها، ارزشها و رفتارهایی به فرزندان موفق هستند که از آنها انتظار می‌رود. آنچه که در خانواده‌های سستی دیده می‌شود (بکستر^۱ و همکاران، ۲۰۰۵). برای خانواده‌های مذهبی مجموعه‌ای مهم از این هنجارها و ارزش‌ها، باورها و عقاید مذهبی است؛ آنها از فرزندان خود انتظار دارند در این

موارد با آنها هم‌نوایی نشان دهند.

از آنجا که جهت‌گیریهای مذهبی همانندسازی شده و درون‌فکنی شده از وضعیت قرار گرفتن فرد در امتداد پیوستار درونی شدن باورها و عقاید مذهبی ناشی می‌شوند، یعنی، هرچه فرد در درونی کردن عقاید مذهبی پیش‌تر رفته باشد، عقاید بیشتری را با خویشتن خود یکپارچه کرده است، جهت‌گیری هم‌نوایی می‌تواند فرایند درونی شدن ارزشها و در نتیجه هر دو نوع جهت‌گیریهای مذهبی را در فرزندان تسهیل کند. در همین راستا، پژوهش‌های قبلی نشان داده است که جهت‌گیری هم‌نوایی خانواده با هویت‌یابی نوجوانان، ارتباط دارد (نولر^۱، ۱۹۹۵؛ کوئرر و فیتزپاتریک، ۲۰۰۲).

در نتیجه، فرضیه سوم و چهارم به این صورت مطرح شد:

جهت‌گیری هم‌نوایی خانواده‌ها به طور مثبت جهت‌گیری همانندسازی شده فرزندان آنها را پیش‌بینی می‌کند و جهت‌گیری هم‌نوایی خانواده‌ها به طور مثبت جهت‌گیری درون‌فکنی شده فرزندان آنها را پیش‌بینی می‌کند.

با این حال انتظار می‌رود در رابطه موجود بین جهت‌گیری هم‌نوایی و جهت‌گیریهای همانندسازی شده و درون‌فکنی شده تفاوت‌هایی وجود داشته باشد. از آنجا که برخلاف جهت‌گیری درون‌فکنی شده، جهت‌گیری همانندسازی شده در عین حالی که با جهت‌گیری هم‌نوایی رابطه دارد، تاحدی با ظرفیت تشویق کردن فردیت در افراد نیز ارتباط دارد (استراهان، ۱۹۹۶)، انتظار می‌رود میزان ارتباط جهت‌گیری هم‌نوایی نسبت به جهت‌گیری درون‌فکنی شده با جهت‌گیری همانندسازی شده کمتر باشد.

در مجموع، با توجه به پژوهش‌های پیشین فرضیه‌های زیر تدوین شد:

- ۱- جهت‌گیری گفت و شنود خانواده‌ها به طور مثبت جهت‌گیری مذهبی همانندسازی شده فرزندان آنها را پیش‌بینی می‌کند.
- ۲- جهت‌گیری گفت و شنود خانواده‌ها به طور منفی جهت‌گیری مذهبی درون‌فکنی شده فرزندان آنها را پیش‌بینی می‌کند.
- ۳- جهت‌گیری هم‌نوایی خانواده‌ها به طور مثبت جهت‌گیری همانندسازی شده فرزندان

آنها را پیش‌بینی می‌کند.

۴- جهت‌گیری هم‌نوایی خانواده‌ها به طور مثبت جهت‌گیری درون‌فکنی شده فرزندان آنها را پیش‌بینی می‌کند.

روش پژوهش

روش پژوهش در این مطالعه توصیفی از نوع همبستگی بود؛ جامعه آماری این مطالعه را دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت تشکیل دادند. با استفاده از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای تصادفی چند مرحله‌ای که واحد نمونه‌گیری در آن در مرحله اول گروه درسی و در مرحله بعد کلاس بود، از میان دانشجویان دانشگاه آزاد واحد مرودشت ۱۷۲ نفر انتخاب و به عنوان افراد تشکیل‌دهنده گروه نمونه مطالعه شدند. از این تعداد ۹۷ نفر دختر و ۶۹ نفر پسر و ۶ نفر نیز در پرسشنامه‌ها جنسیت خود را مشخص نکرده بودند.

در این مطالعه برای اندازه‌گیری متغیرهای مورد نظر از ابزار تجدید نظر شده الگوی ارتباطات خانواده^۱ (نسخه فرزندان) و پرسشنامه خودگردانی مذهبی^۲ استفاده شد. در ادامه، هر کدام از ابزارهای مذکور در حد حوصله نوشتار حاضر معرفی شده‌اند.

ابزار تجدید نظر شده الگوی ارتباطات خانواده (نسخه فرزندان)

به منظور اندازه‌گیری ابعاد الگوهای ارتباطات خانواده یا به عبارت دیگر ابعاد جهت‌گیری گفت و شنود و جهت‌گیری هم‌نوایی (به عنوان متغیرهای مستقل) از نسخه فرزندان «ابزار تجدید نظر شده الگوی ارتباطات خانواده» (ریچی و فیتزپاتریک، ۱۹۹۰، کوثرنر و فیتزپاتریک، ۲۰۰۲a) استفاده شد. این ابزار یک پرسشنامه خودسنجی است که از میزان موافقت یا مخالفت نکردن پاسخ‌دهنده، با استفاده از ۲۶ گزاره که درباره وضعیت ارتباطات خانواده او هستند، در دامنه‌ای ۵ درجه‌ای، سؤال می‌کند. نمره ۴ معادل «کاملاً مؤافقم» و نمره ۰ معادل «کاملاً مخالفم» است. ۱۵ گزاره اول مربوط به بعد جهت‌گیری گفت و شنود و ۱۱ گزاره بعدی مربوط به بعد جهت‌گیری هم‌نوایی است. به عبارت دیگر، این ابزار به ترتیب مقیاس جهت‌گیری گفت و

1. Revised Family Communication Pattern (RFCP)
2. Religious Self Regulatory Questionnaire (SRQ-R)

شنود و جهت‌گیری همنوایی را شامل است. بنابراین، هر آزمودنی دو نمره از این ابزار به دست می‌آورد. نمره بیشتر در هر دو مقیاس به این معناست که آزمودنی چنین ادراک می‌کند که در خانواده او جهت‌گیری گفت و شنود یا همنوایی بیشتری وجود دارد.

کوروش‌نیا و لطیفیان (۱۳۸۶) روایی^۱ و پایایی^۲ این مقیاس را بررسی کردند. آنها به منظور تعیین روایی این ابزار از روش‌های تحلیل عامل^۳، همسانی درونی^۴ و روایی ملاکی^۵ استفاده کرده‌اند. بر اساس نتایج تحلیل عامل اکتشافی، ساختار عاملی تأیید شده و از محتوای این ابزار به شیوه مؤلفه‌های اصلی^۶ دو عامل جهت‌گیری گفت و شنود و جهت‌گیری همنوایی استخراج شده است. بررسی همسانی درونی نشان داده است که سؤالات مربوط به هر عامل با نمره کل آن عامل بیشترین همبستگی معنادار را دارند و بین نمرات حاصل از دو عامل جهت‌گیری گفت و شنود و جهت‌گیری همنوایی نیز به ترتیب با نمره کل ابزار تجدید نظر شده الگوی ارتباطات خانواده همبستگی‌های معنادار $0/75$ ($p = 0/0005$) و $0/44$ ($p = 0/0005$) وجود دارد. ضریب همبستگی جهت‌گیری گفت و شنود و مقیاس توجه ابزار پیوند والد - فرزندی پارکر^۷ و همکاران، (۱۹۷۹)، برابر با $0/74$ ($p = 0/0005$) و ضریب همبستگی جهت‌گیری همنوایی و مقیاس حمایت بیش از حد یا کنترل این ابزار برابر با $0/49$ ($p = 0/0005$) گزارش شده است که حاکی از روایی ملاکی ابزار تجدید نظر شده الگوی ارتباطات خانواده می‌باشد (کوروش‌نیا و لطیفیان، ۱۳۸۶).

در رابطه با پایایی این ابزار، ضریب آلفای کرونباخ و ضریب پایایی بازآزمایی را کوروش‌نیا و لطیفیان (۱۳۸۶) محاسبه کرده‌اند. ضریب آلفای کرونباخ برای مقیاس‌های جهت‌گیری گفت و شنود و جهت‌گیری همنوایی به ترتیب برابر با $0/87$ و $0/81$ بوده است. ضریب پایایی بازآزمایی نیز برای مقیاس جهت‌گیری گفت و شنود برابر $0/84$ و برای مقیاس جهت‌گیری همنوایی $0/78$

-
1. validity
 2. reliability
 3. factor analysis
 4. internal consistency
 5. criteria validity
 6. principal components analysis
 7. Parker Bonding Instrument (PBI)

به دست آمده است. فاصله زمانی بین اجرای دو آزمون بیست روز گزارش شده است.

پرسشنامه خودگردانی مذهبی

به منظور اندازه‌گیری جهت‌گیری مذهبی (به عنوان متغیر ملاک) از «پرسش‌نامه خودگردانی مذهبی» (رایان و همکاران، ۱۹۹۳) استفاده شد. این ابزار یک پرسشنامه خودسنجی است که از میزان موافقت یا مخالفت نداشتن پاسخ‌دهنده با استفاده از ۱۲ گزاره که درباره جهت‌گیری مذهبی او هستند، در دامنه‌ای ۴ درجه‌ای، سؤال می‌کند. نمره ۳ معادل «کاملاً درست است» و نمره ۰ معادل «اصلاً درست نیست» است. در این پرسشنامه هر جهت‌گیری با ۶ پرسش ارزیابی می‌شود. بنابراین، هر آزمودنی دو نمره از این ابزار به دست می‌آورد. نمره بیشتر در هر مورد به معنای جهت‌گیری بیشتر آزمودنی است.

روایی و پایایی این پرسشنامه را البرزی و جوکار (۱۳۸۴) بررسی کرده‌اند. به منظور تعیین روایی این ابزار از روش‌های تحلیل عامل و روایی ملاکی استفاده شده است. به وسیله تحلیل عامل اکتشافی به شیوه مؤلفه‌های اصلی و تحلیل عامل تأییدی^۱ با استفاده از روش بیشینه احتمال^۲ دو عامل جهت‌گیری همانندسازی شده و جهت‌گیری درون‌فکنی شده استخراج شده‌اند. البرزی و جوکار (۱۳۸۴) به منظور بررسی روایی ملاکی این پرسشنامه از پرسشنامه خودگردانی یادگیری^۳ رایان و همکاران (۱۹۹۳) استفاده کرده‌اند. نتایج گزارش شده حاکی از روایی ملاکی مطلوب این ابزار است.

در رابطه با پایایی این ابزار، ضریب آلفای کرونباخ و ضریب پایایی بازآزمایی محاسبه شده است. ضریب آلفای کرونباخ برای جهت‌گیری همانندسازی شده و جهت‌گیری فرافکنی شده به ترتیب برابر با ۰/۷۵ و ۰/۷۸ گزارش شده است. ضریب پایایی بازآزمایی نیز برای جهت‌گیری همانندسازی شده برابر ۰/۷۳ و برای جهت‌گیری فرافکنی شده ۰/۷۶ به دست آمده است (البرزی و جوکار، ۱۳۸۴).

-
1. Confirmatory
 2. Maximum likelihood
 3. Academic Self Regulatory Questionnaire (SRQ-A)

یافته‌ها

در این بخش ابتدا یافته‌های توصیفی متغیرهای مطالعه و سپس، نتایج تحلیل‌هایی مطرح می‌شود که به منظور بررسی فرضیه‌های پژوهش انجام شده‌اند. اطلاعات توصیفی شامل میانگین و انحراف معیار متغیرهای مطالعه در جدول ۱ ارائه شده است.

جدول ۱: شاخص‌های توصیفی متغیرهای پژوهش

ابعاد الگوهای ارتباطات خانواده		نوع جهت‌گیری مذهبی		متغیر شاخص
		همانندسازی شده	درون‌فکنی شده	
گفت و شنود <td>همنوایی <td>۱۴/۸۳ <td>۹/۱۹ <td>میانگین</td> </td></td></td>	همنوایی <td>۱۴/۸۳ <td>۹/۱۹ <td>میانگین</td> </td></td>	۱۴/۸۳ <td>۹/۱۹ <td>میانگین</td> </td>	۹/۱۹ <td>میانگین</td>	میانگین
۳۹/۲۲ <td>۱۸/۳۴ <td>۲/۸۷ <td>۳/۴۸ <td>انحراف معیار</td> </td></td></td>	۱۸/۳۴ <td>۲/۸۷ <td>۳/۴۸ <td>انحراف معیار</td> </td></td>	۲/۸۷ <td>۳/۴۸ <td>انحراف معیار</td> </td>	۳/۴۸ <td>انحراف معیار</td>	انحراف معیار
۱۱/۸۲ <td>۹/۸۹ <td></td> <td></td> <td></td> </td>	۹/۸۹ <td></td> <td></td> <td></td>			

به منظور بررسی امکان پیش‌بینی جهت‌گیری مذهبی همانندسازی شده و جهت‌گیری مذهبی درون‌فکنی شده دانشجویان توسط هر یک از ابعاد جهت‌گیری گفت و شنود و جهت‌گیری همنوایی الگوهای ارتباطات خانواده، از تحلیل رگرسیون چندگانه به روش هم‌زمان^۱ استفاده شد. جداول ۲ و ۳ نتایج حاصل از این روش را نشان می‌دهند.

جدول ۲: پیش‌بینی جهت‌گیری مذهبی همانندسازی شده دانشجویان

بر اساس ابعاد الگوهای ارتباطات خانواده

متغیرهای پیش‌بین	R	R ²	مجدور آر تعدیل شده	مقدار F	سطح معناداری (P)	ضریب استاندارد رگرسیون (Beta)	مقدار t	سطح معناداری (P)
گفت و شنود	۰/۲۶	۰/۰۷	۰/۰۵	۴/۳۰	۰/۰۱۶	۰/۲۶	۲/۶۴	۰/۰۱
همنوایی						۰/۲۳	۲/۳۳	۰/۰۵

داده‌های جدول ۲ نشان می‌دهد مدل معنادار است ($P < 0/016$)، $F(2, 121) = 4/30$ و $0/05 =$ مجدور آر تعدیل شده^۲). جهت‌گیری گفت و شنود خانواده پیش‌بینی‌کننده معنادار جهت‌گیری مذهبی همانندسازی شده فرزندان است و جهت‌گیری مذهبی همانندسازی شده آنها را به طور مثبت پیش‌بینی می‌کند ($P < 0/01$ و $\beta = 0/26$). جهت‌گیری همنوایی خانواده نیز

1. Enter
2. Adjusted R Square

به گونه‌ای معنادار و مثبت جهت‌گیری مذهبی همانندسازی شده آنها را پیش‌بینی می‌کند ($\beta = ۰/۳۳$ و $P < ۰/۰۵$). جهت‌گیری‌های گفت و شنود و همنوایی خانواده ۵ درصد از واریانس جهت‌گیری مذهبی همانندسازی شده فرزندان را پیش‌بینی می‌کنند.

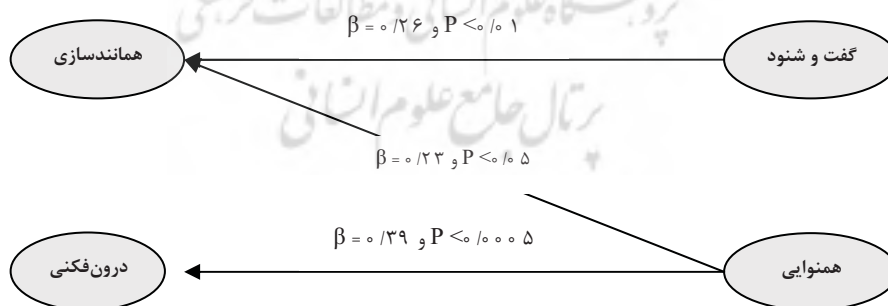
جدول ۳: پیش‌بینی جهت‌گیری مذهبی درون‌فکنی‌شده دانشجویان

بر اساس ابعاد الگوهای ارتباطات خانواده

متغیرهای پیش‌بین گفت و شنود و همنوایی	R	R ²	مجدور آر تنظیم‌شده	مقدار F	سطح معناداری (P)	ضریب‌استاندارد رگرسیون (Beta)	مقدار t	سطح معناداری (P)
	۰/۴۱	۰/۱۷	۰/۱۵	۱۲/۲۲	۰/۰۰۰۵	-۰/۰۵	-۰/۵۲	N.S.
						۰/۳۹	۴/۱۹	۰/۰۰۰۵

داده‌های جدول ۳ نشان می‌دهد مدل معنادار است ($F(۲, ۱۲۱) = ۱۲/۲۲, P < ۰/۰۰۰۵$) و $\beta = ۰/۱۵$ = مجدور آر تعدیل‌شده). جهت‌گیری گفت و شنود خانواده پیش‌بینی‌کننده معناداری برای جهت‌گیری مذهبی درون‌فکنی‌شده فرزندان نیست، اما جهت‌گیری همنوایی جهت‌گیری مذهبی درون‌فکنی‌شده آنها را به طور مثبت و معنادار پیش‌بینی می‌کند ($\beta = ۰/۳۹$ و $P < ۰/۰۰۰۵$). جهت‌گیری همنوایی خانواده ۱۵ درصد از واریانس جهت‌گیری مذهبی درون‌فکنی‌شده فرزندان را پیش‌بینی می‌کند.

نتایج رگرسیون چندگانه ابعاد الگوهای ارتباطات خانواده بر جهت‌گیری‌های مذهبی همانندسازی‌شده و درون‌فکنی‌شده در مطالعه حاضر در شکل ۲ خلاصه شده است.

شکل ۲: نتایج رگرسیون چندگانه ابعاد الگوهای ارتباطات خانواده

بر روی انواع جهت‌گیری‌های مذهبی

بحث و نتیجه گیری

هدف از مطالعه حاضر بررسی امکان پیش‌بینی جهت‌گیری مذهبی همانندسازی شده و جهت‌گیری مذهبی درون‌فکنی شده دانشجویان توسط هر یک از ابعاد جهت‌گیری گفت و شنود و جهت‌گیری هم‌نوایی الگوهای ارتباطات خانواده بود. در ادامه، نتایج به دست آمده بر اساس سؤالات و فرضیه‌های پژوهش به بحث گذاشته شد.

همان‌طور که پیش‌بینی می‌شد جهت‌گیری گفت و شنود خانواده پیش‌بینی‌کننده معنادار جهت‌گیری مذهبی همانندسازی شده دانشجویان بود و جهت‌گیری همانندسازی شده آنها را به طور مثبت پیش‌بینی می‌کرد. این یافته حاکی از آن است که احتمالاً افرادی که رفتارهای مذهبی آنها براساس ارزش‌ها و اهداف فردی درونی شده‌ای صورت می‌گیرند که با خویشتن آنها عجین شده‌اند، به خانواده‌هایی متعلق هستند که در آنها افراد راحت و آزاد و بدون تعصب درباره موضوعات مذهبی به طور مفصل صحبت می‌کنند. این یافته همخوان با نتایج پژوهش‌هایی است که بیان می‌کنند آزاداندیشی در بحث و تبادل نظرهای خانوادگی با درونی شدن هر چه بیشتر ارزشهای اخلاقی و مذهبی فرزندان ارتباط دارد (به طور مثال، فلور و نپ، ۲۰۰۱؛ سارگلو، ۲۰۰۲).

اگرچه همان‌طور که انتظار می‌رفت جهت‌گیری گفت و شنود خانواده، هماهنگ با پژوهش‌های پیشین (گروسک و گودنو، ۱۹۹۴؛ هافمن و سالنزاوین، ۱۹۶۷)، پیش‌بینی‌کننده منفی جهت‌گیری درون‌فکنی شده فرزندان بود، اما قدرت پیش‌بینی‌کنندگی آن کمتر از سطح معنادار بود. در توجیه این یافته می‌توان بیان کرد که احتمالاً رابطه منفی بین جهت‌گیری گفت و شنود خانواده و جهت‌گیری مذهبی درون‌فکنی شده فرزندان توسط جهت‌گیری هم‌نوایی خانواده به گونه‌ای تعدیل می‌شود که مانع از معنادار شدن این رابطه می‌شود. در خانواده‌های دارای جهت‌گیری گفت و شنود زیاد یعنی، خانواده‌هایی که اعضاء آن درباره موضوعات مختلف از جمله موضوعات مذهبی به طور مفصل بحث و تبادل نظر می‌کنند، انتظار می‌رود جهت‌گیری درون‌فکنی شده فرزندان کمتر باشد، اما جهت‌گیری هم‌نوایی زیاد خانواده می‌تواند با هدایت بیشتر بحث و تبادل نظرها به سمت هم‌نوایی فرزندان با عقاید و ارزشهای مذهبی والدین از کارکرد جهت‌گیری گفت و شنود خانواده بکاهد، به گونه‌ای که در رابطه با جهت‌گیری مذهبی درون‌فکنی شده مانع از رسیدن قدرت پیش‌بینی‌کنندگی آن به سطح معنادار

شود. در چنین شرایطی، اگرچه در خانواده گفت و شنودهای زیادی صورت می‌گیرد، ولی در بیشتر آنها والدین دلایل خود را برای داشتن عقاید و باورهای مذهبی خود بیان می‌کنند و خواستار پیروی فرزندان خود از این عقاید و ارزش‌ها می‌شوند. به عبارت دیگر، محتوای بیشتر گفت و شنودها را تحمیل عقاید والدین تشکیل می‌دهد.

همان‌طور که انتظار می‌رفت جهت‌گیری هم‌نوایی خانواده به طور مثبت جهت‌گیری همانندسازی شده فرزندان و نیز جهت‌گیری درون‌فکنی شده آنها را پیش‌بینی می‌کرد و در پیش‌بینی جهت‌گیری درون‌فکنی شده نسبت به جهت‌گیری همانندسازی شده قدرت پیش‌بینی بیشتری داشت. به طور کلی، فرایند درونی کردن نیازمند تأمل درباره افکار و عقاید است. لذا، در فرایند درونی شدن جهت‌گیری مذهبی (علل اعتقادات و باورهای مذهبی) انتظار می‌رود فرزندان درباره علل اعتقادات و باورهای مذهبی والدین خود تفکر و تأمل کنند. چیزی که در خانواده‌های دارای جهت‌گیری هم‌نوایی زیاد بر آن تأکید بسیار می‌شود. اگرچه این تأمل به درونی شدن جهت‌گیری مذهبی فرزندان کمک می‌کند؛ ولی لازمه ارتقاء سطح درونی شدن و رسیدن به جهت‌گیری مذهبی همانندسازی شده آن است که فردیت فرد نیز حفظ شود. به این دلیل، به نظر می‌رسد گرچه میزانی از جهت‌گیری هم‌نوایی خانواده با جهت‌گیری مذهبی همانندسازی شده فرزندان ارتباط دارد، ولی میزانی بیش از آن با جهت‌گیری مذهبی درون‌فکنی شده ارتباط پیدا می‌کند که در آن فرد به هم‌نوایی با دیگران به منظور جلب تأیید آنها توجه زیادی نشان می‌دهد.

در مجموع، یافته‌ها حاکی از آن بود که بین ابعاد الگوهای ارتباطات خانواده (جهت‌گیری گفت و شنود و جهت‌گیری هم‌نوایی) و نوع انگیزش مذهبی فرزندان رابطه وجود دارد. یافته‌ها درباره افراد دارای جهت‌گیری درون‌فکنی شده هماهنگ با پژوهش‌های پیشین نشان داد که این افراد در خانه‌هایی زندگی می‌کنند که در آنها به اطاعت از مراجع قدرت، کنترل و هم‌نوایی تأکید زیادی می‌شود (مک‌نامارا^۱، ۱۹۸۵). تأکیدی که با کمتر درونی شدن ارزش‌های اخلاقی سطح بالای فرزندان ارتباط دارد. در این خانواده‌ها نسبت به خانواده‌های دارای جهت‌گیری هم‌نوایی کم والدین رفتارهای نظارتی^۲ بیشتر و تأییدکننده کمتری دارند (کوئرنر و فیتزپاتریک،

1. Mc Namara
2. regulatory

۲۰۰۲). به عبارت دیگر، والدین به جای اینکه به رشد خودتنظیمی فرزندان خود در قبال عقاید و رفتارهای مذهبی آنها کمک کنند، سعی می‌کنند خود آنها را تنظیم کنند. دنیای فرد دارای جهت‌گیری درون‌فکنی شده به وسیله کنترل خود^۱، خویشتن در تعارض و نه یکپارچه، حرکت در جهت به دست آوردن تأیید دیگران قدرتمند و به این دلیل، اطاعت از آنها مشخص می‌شود. به عبارت دیگر، در پشت ظاهر این افراد که نشان می‌دهند بر خود کنترل دارند، هرج و مرجی نسبتاً توان‌کاه وجود دارد (استراهان، ۱۹۹۶). از آنجا که قسمت‌های تشکیل‌دهنده خویشتن این افراد یکپارچه و باثبات نیست، آنها در تصمیم‌گیری‌ها و اتخاذ عقاید مذهبی شخصی خود به وابستگی‌های دنیای بیرون اتکاء دارند (برزوناسکای^۲، ۱۹۸۹).

همچنین یافته‌ها نشان داد جهت‌گیری همانندسازی شده با جهت‌گیری گفت و شنود زیاد خانواده یعنی، روابط خانوادگی همراه با آزاداندیشی و گرمای عاطفی و جهت‌گیری همنوایی نه چندان زیاد، ارتباط دارد که ظرفیت فردیت در اعضاء خانواده را تشویق می‌کند. افراد دارای این نوع جهت‌گیری خویشتنی یکپارچه دارند که در بین بخش‌های مختلف آن نوعی همخوانی وجود دارد. به گونه‌ای که این افراد در عقاید و رفتارهای مذهبی خود به خودتنظیمی^۳ قادر هستند (استراهان، ۱۹۹۶).

به یافته‌های این مطالعه می‌توان از دو جنبه کاربردهای نظری و عملی توجه کرد. از جنبه نظری نتایج این مطالعه می‌تواند تا حدی کمبود موجود در پژوهش‌های پیشین را در زمینه عوامل پیشاینندی جهت‌گیری‌های مذهبی برطرف کند. این نتایج نشان می‌دهد بین ماهیت الگوهای ارتباطات خانوادگی و نوع مذهبی که فرد تجربه می‌کند، روابط معناداری وجود دارد. خانواده می‌تواند کیفیت درونی شدن ارزشهای مذهبی را ارتقاء دهد یا از ارتقاء آن ممانعت به عمل آورد (دسی و همکاران، ۱۹۹۴؛ هاوسر^۴ و همکاران، ۱۹۸۴).

جنبه کاربردهای عملی نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که کدام یک از الگوهای ارتباطات خانوادگی درونی شدن هر چه بیشتر ارزش‌های مذهبی را تسهیل می‌کند و کدام الگوها آنها را

-
1. self
 2. Berzonsky
 3. self-regulation
 4. Hauser

بازداری می‌کند. یافته‌های این مطالعه می‌تواند برای والدین اطلاعاتی مهم به همراه داشته باشد. این یافته‌ها بیان‌کننده آن است که هرچه محیط خانواده بیشتر شرایط گفتگوی راحت را درباره موضوعات مذهبی فراهم آورد و برای استقلال، رشد شخصی و عقاید فرزندان ارزش قائل باشد، کیفیت درونی شدن ارزشهای مذهبی آنها ارتقاء بیشتری پیدا می‌کند.

این پژوهش با محدودیت تجانس و همگنی گروه نمونه مواجه بود که تعمیم‌پذیری یافته‌ها را به اقشار دیگر جامعه و سنین دیگر محدود می‌کند. با وجود محدودیت‌ها در این بخش با توجه به مطالعه انجام شده پیشنهادهایی مطرح می‌شود.

با توجه به اطلاعات حاصل از مطالعه حاضر می‌توان مداخلاتی آموزشی برای والدین ترتیب داد و الگوی ارتباط والد-فرزندی را به آنها آموزش داد که کیفیت درونی شدن ارزشهای مذهبی فرزندان آنها را ارتقا می‌دهد.

پژوهش‌های بعدی می‌توانند گروه‌های نمونه دیگری را بررسی کنند. آنها همچنین می‌توانند تأثیر تعاملی ابعاد جهت‌گیری گفت و شنود و جهت‌گیری همنوایی را بر جهت‌گیری‌های مذهبی فرزندان مد نظر قرار دهند؛ به عبارت دیگر، می‌توانند جهت‌گیری‌های همانندسازی شده و جهت‌گیری‌های درون‌فکنی شده را در انواع مختلف خانواده‌ها بررسی کنند.

منابع

- البرزی، محبوبه و بهرام جوکار، (۱۳۸۴). مقالات همایش مبانی نظری و روان‌سنجی مقیاسهای دین. چاپ اول. قم، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه؛ تهران، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، دفتر طرحهای ملی، ۴۴۸ - ۴۳۶.
- خوانین‌زاده سریزدی، مرجان، جواد اژه‌ای و محمدعلی مظاهری، (۱۳۸۴). مقایسه سبک دلبستگی دانشجویان دارای جهت‌گیری مذهبی درونی و بیرونی، فصلنامه روانشناسی، ۳۵، ۲۴۸-۲۲۷.
- فاطمه تقی‌یاره، محمدعلی مظاهری و پرویز آزاد فلاح، (۱۳۸۴). بررسی ارتباط سطح تحول من، دلبستگی به خدا و جهت‌گیری مذهبی در دانشجویان، فصلنامه روانشناسی، ۳۳، ۲۱-۳.
- کورشنیا، مریم و مرتضی لطیفیان، (۱۳۸۶). بررسی روایی و پایایی ابزار تجدیدنظر شده الگوهای ارتباطات خانواده، خانواده‌پژوهی، ۱۲، ۸۷۵-۸۵۵.
- گیدنز، آنتونی، (۱۳۷۷). جامعه‌شناسی، ترجمه منوچهر صبوری، چاپ چهارم، تهران، نی.
- Baxter, L. A, Bylund, C. L., Imes, R. S & Scheive, D. M, (2005). Family communication environments and rule-based social control of adolescents' healthy lifestyle choices, *The Journal of Family Communication*, Vol. 5, No. 3, pp. 209-227.
- Berzonsky, M, (1989). The self as theorist, Individual differences in identity formation, *International Journal of Personal Construct Psychology*, 2, 363-376.
- Deci, E.L, Eghrari, H, Patrick, B.C & Leone, D.R, (1994). Facilitating internalization, The self-determination theory perspective, *Journal of Personality*, 62, 119-142.
- Fitzpatrick, M. A, (2004). The family communication patterns theory, Observations on its development and application, *The Journal of Family Communication*, Vol. 4, pp. 167-179.
- Fitzpatrick, M. A & Ritchie, L. D, (1994). Communication schemata within the family, Multiple perspectives on family interaction, *Human Communication Research*, Vol. 20, pp. 275-301.
- Flor, D. L & Knapp, N. F, (2001). Transmission and Transaction, Predicting Adolescents Internalization of Parental Religious Values, *Journal of Family Psychology* .Vol. 15, Issue 4, 627-645.
- Grusec, J. F & Goodnow, J, (1994). Impact of parental discipline methods on the child's internalization of values: A reconceptualization of current points of

- view, *Developmental Psychology*, Vol. 30, Issue 1, 4-19.
- Hauser, S.T, Powers, S.I, Noam, G.G & Jacobson, A.M, (1984). Familial contexts of adolscent ego development, *Child Development*, 55, 195-213.
- Hoffman, M. L. & Saltzstein, H, (1967). Parent discipline and the child's moral development, *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 5, Issue 1, 45-57.
- Koerner, A. F & Fitzpatrick, M. A, (1997). Family type and conflict, The impact of conversation orientation and conformity orientation on conflict in the family, *Communication Studies*, 48, pp. 59-78.
- Koerner, A. F & Fitzpatrick, M. A, (2002). Understanding family communication patterns and family functioning, The roles of conversation orientation and conformity orientation, *Communication Yearbook*, 28, pp. 36-68.
- Koerner, A. F & Maki, L, (2004). Family communication patterns and social support in families of origin and adult children's subsequent intimate relationships, *Paper presented at the International Association for Relationship Research Conference, Madison. WI. July 22-25*.
- McNamara, P. H, (1985). The new Christian right' view of the family and its social science critics, A study in differing presuppositions, *Journal of Marriage and the Family*, 47, 449-458.
- Ryan, R. M, (1982). Control and information in the intrapersonal sphere, An extension of cognitive evaluation theory, *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 43, Issue 3, 450-461.
- Ryan, R. M & Connell, J. P, (1989). Perceived locus of causality and internalization, Examining reasons for acting in two domains, *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 57, Issue 3, 749-761.
- Ryan, R.M, Rigby, S & King, K, (1993). Two types of religious internalization and their relations to religious orientations and mental health, *Journal of Personality and Social Psychology*, 65 , (3), 586- 596.
- Saroglou, V, (2002). Religion and the five factors of personality, a meta-analytic review, *Personality and Individual Differences*, Vol. 32, Issue 1, 15-25.
- Strahan, B. J, (1996, November). Does Religion Support Family Relationships?, It Depends on What Kind of Religion, *Australian Family Research Conference*, 27-29.
- Watzlawick, P, Beavin, J & Johnson, D, (1967). *Pragmatics of human communication: a study of interactional patterns, pathologies, and paradoxes*, New york, Norton.

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی